

חלק א'

1. לפי מאמרה של פרייזר (2004), הצדק החברתי מתייחס לשתי סוגיות עיקריות: חלוקה (שוויון כלכלי) והכרה (שוויון חברתי). על בסיס הנחה זו, ניתן לסווג עוולות חברתיות לשני סוגים. האחד הוא עוולה כלכלית, הנובעת ממבנה פוליטי כלכלי מסוים ומובילה לאי שוויון כלכלי, והשני הוא עוולה תרבותית הנובעת מדפוסים של ייצוג, פרשנות ותקשורת ומובילה לאי שוויון חברתי. עוולות אלו רווחות בחברה כיום, ושתייהן גורמות לכך שקבוצות מסוימות תהיינה מקופחות יותר. קבוצה (קולקטיב) יכולה אף לסבול משני סוגי העוול, לדוגמה נשים ושחורים בארה"ב סובלים מעוול חלוקתי והכרתי כאחד, לכן הנשים והשחורים בעצם מומשגים אצל פרייזר (2004) בתור "קולקטיב דו ערכי". מוכן, פרייזר (2004) מסבירה כי חלוקה מחדש של המשאבים וההון בחברה כך שיהיו שוויוניים יותר, למשל ארגון מחדש של חלוקת העבודה וההכנסות, יכולה לתקן את העוול החלוקתי. מנגד, קידום הכרה חיובית של הפן הייחודי של תרבויות מקופחות, למשל דרך התייחסות ערכית חיובית לזהויות ותוצרים של תרבויות מבוזות, יכולה לתקן את העוול התרבותי. עם זאת, אליה וקוץ בה: תיקון עוול אחד בא על חשבון האחר. כלומר חלוקת משאבים שוויונית יותר לרוב מבקשת לבטל מובחנות קבוצתית, בעוד שתביעה להכרה בייחודיות התרבות מבקשת להעצים את המובחנות הקבוצתית. כך מי שמבקשים לקדם שוויון ביחס לתרבותם, צריכים לעמוד בדילמת הבחירה, באיזו חזית עדיף להיאבק וכיצד.

לאור שני סוגי העוולות שמעלה פרייזר (2004) – עוולה כלכלית ועוולה תרבותית, נבחן מאיזה סוג עוולה סובלים מבקשי המקלט בישראל. קודם כל, למרות שמשרד הפנים מעניק למבקשי המקלט אשרת שהייה חוקית עקב כך שבארצות מוצאם חיהם מצויים בסכנה (מלחמות אזרחים, רדיפות שלטוניות, עינויים, שבי ועוד), הרי שבמדינה הם גם מוגדרים כ"מסתננים" כלומר מתייחסים אליהם כאל שוהים לא רצויים, אין קביעה ברורה של מעמדם וזכויותיהם כשוהים, ואף לא הגדירו גוף שיהא מוסמך לטפל בהם. בשיח הפוליטי מתייחסים אליהם אף כאל סכנה לזהות היהודית-לאומית, וחוששים מכך שיזיקו לחברה הישראלית כנראה בגלל סטריאוטיפים על תרבות המוצא שלהם (אלימים, פראיים וכו'). אף הילדים שלהם הם חסרי מעמד. בעצם היעדר המעמד, פירוש, כי מעמדם האפקטיבי הוא הנחות ביותר כמעט בחברה הישראלית. היעדר השוויון החברתי הזה המלווה בייצוגים (מבקשי המקלט הם סכנה לעם היהודי, מסתננים), משקף עוולה חברתית. בנוסף, מבקשי המקלט וילדיהם מודרים משירותי הבריאות, הרווחה והחינוך. כתוצאה מכך, הם מידרדרים למצב של מצוקה כלכלית קשה. העובדה שהילדים שלא נמצאים במסגרת חינוכית, בעצם מקשה על הילדים לנוע חברתית בסולם המעמדות ולשפר את מצבם בעתיד. כלומר, המדינה משמרת את הפערים הכלכליים לרעת מבקשי המקלט. זוהי עוולה מסוג כלכלי-פוליטי.

אם כן, אנו רואים מהקטע, כי מבקשי המקלט סובלים הן מנחיתות תרבותית והן מנחיתות כלכלית. לכן בעצם ניתן לתהות האם הם "קולקטיב דו ערכי" או שמא הם סובלים מעוולה דומיננטית אחת הגוררת בעקבותיה את העוולה האחרת. נראה כי לא רק שהם מיעוט מבוזה שהמדינה מפרה את זכויות האדם שלו ולא מקנה מעמד להם אזרחי כלשהו עם הסדרת זכויות (עוול תרבותי), הם גם ברוב המוחלט של המקרים נמצאים ברמה הכלכלית הנמוכה ביותר (עוול כלכלי), כאשר המבנה הפוליטי דואג להשאיר אותם הן בתור בני מיעוט והן כעניים. לכן הם "קולקטיב דו ערכי", כיוון שהם קולקטיב המוגדר גם דרך המצב הכלכלי (הם עניים ביותר – ניתן לשער כי אם היו מגיעים עשירים יותר מארצות המוצא, היחס אליהם היה שונה), וגם דרך הבחנה חברתית (תרבותם נחשבת לנחותה יותר בהיותה לא-מערבית). לפיכך על פי פרייזר (2004) אם רוצים לשפר את מצבם צריך לחשוב טוב יותר איזה סוג של עוול למגר ראשון, שכן מצד אחד אנו לא רוצים לטשטש את זהותם התרבותית בדרך לשוויון כלכלי, אבל גם לא רוצים שהם יישארו עניים כקבוצה מובחנת.

2. על פי הגישה התועלתנית של בנת'האם (1748-1832) המעשה המוסרי ביותר הוא זה אשר מסב אושר למירב האנשים. בנת'האם אף לא לחשב שלאנשים מגיעות "זכויות טבעיות" על פי חוק – למעשה, החוק צריך להתבסס על תועלתנות גרידא. כלומר, מחוקקים וקובעי מדיניות צריכים בכל צעד שלהם לבחון כיצד החוקים והתקנות ישפיעו על אושרו של כל אחד מהתושבים במדינה, לחשב את האושר הכללי, ולאמץ מדיניות המגדילה ככל האפשר את כמות האושר של האזרחים ככלל. מהו אותו "אושר מקסימלי"? האושר משמעותו הנאה והיעדר כאב, כלומר תחושת עונג. האושר הוא מדיד ומקורו לא משנה את איכותו. היו הוגים תועלתנים שסברו אחרת, כמו מיל (1933) שטען שהנאה רוחנית בעלת איכות גבוהה יותר מההנאה הפיזית. בכל מקרה

ברור כי העיקרון של מדידת האושר בעייתי – שכן נתקלים בבעיית "ההשוואה הבינאישית של התועלת", כלומר, אי אפשר למדוד כיצד האושר ישפיע על כל אזור. כמו כן יש תועלתניים שטענו שצריך להתחשב בסיפוק ההעדפות, מה שהוליד בעיה אחרת, מה קורה אם ההעדפות מפרות זכויות אדם, מפלות וכו'. בכל מקרה עקרון השיטה הוא לחשב את רמת האושר של אזור מסוים, להכפיל במספר האזרחים שיהיה להם אותה רמת אושר, ולסכום זאת עבור אזרחים שונים, וכך להבחין בין שיטות מדיניות שונות (דהאן, 2018).

על כן, התועלתניים היו בוחנים עד כמה דרכי הפעולה האפשריות ביחס לפליטים יועילו לאושר הכללי בחברה או יזיקו לו. אם הישראלים יקבלו את הפליטים כאזרחים מן השורה (מדיניות A), יעניקו להם מעמד תקף וזכויות שוות, אז 31,020 מבקשי המקלט בישראל (שנזכר כי אין להם לאן לחזור וגם מדינות אחרות לא ששות לקבלם) יהיה מאושרים ברמה די טובה שכן הם יהיו מוגנים גם אם הם רחוקים מארץ מוצאם, לכן נניח שתהיה להם רמת אושר 8. עם זאת שאר האזרחים לא יהיו כל כך מאושרים, שכן הם יחששו לזהות המדינה היהודית, ויחששו מכך שהפליטים יזיקו לחברה בדרכים שונות, למשל יהיה אלימים, יתפסו מקומות עבודה, יקבלו כסף מהקופה הציבורית על חשבון האזרחים האחרים וכו'. לכן רמת האושר של 6 מיליון התושבים היהודים תהיה 2 ושל 2 מיליון הערבים תהיה 3 (כי להם פחות משנה שהמדינה תהיה בעלת זהות פחות יהודית). רמת אושר $A = 2000000 \times 3 + 6000000 \times 2 + 31020 \times 8 = 18,248,160$. מדיניות B הינה לגרש את הפליטים בחזרה לסודן ואריתריאה. ללא ספק רמת האושר של מבקשי המקלט תהיה 0 שכן צפויה להם סכנת חיים במדינת המוצא. רמת האושר בציבור הכללי תהיה בממוצע 5, שכן סביר מאד שהחלטה תתסיס את הציבור - חלק ישמחו שכן חששו מהפליטים וחלק יחשו כאב אמפתי. על-כן רמת אושר B: $8000000 \times 5 = 40,000,000$. מדיניות C היא להשאיר את המצב כמו שהוא, כלומר לפליטים יש אשרת שהייה אך זכויותיהם לא מוסדרות ואין גוף שמטפל בהם. רמת אושר הפליטים היא 5, כן הם זוכים להגנה מאלימות בארץ המוצא ויש להם אשרת שהייה אך מופרות זכויותיהם. אושר הציבור הוא 6 כי מצד אחד התחושה הכללית שמגנים על הפליטים אך מנגד האיום מהם עדיין קיים. אושר C $= 31020 \times 5 + 8,000,000 \times 6 = 48,155,100$. אם כן, מהניתוח התועלתני עולה, שמדיניות C, השארת המצב